

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS

DĖL GALIMO SEKSUALINIO PRIEKABIAVIMO JUOZO MILTINIO DRAMOS TEATRE TYRIMO

2017-06-21 Nr. (17)SN-110)SP-59

Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje (toliau – Tarnyba) 2017 m. gegužės 26 d. gautas pareiškėjos Juozo Miltinio dramos teatro (toliau – ir teatras) aktorės (duomenys neskelbtini) (toliau – ir pareiškėja) skundas, kuriame teigiama, jog ji patyrė seksualinį priekabiavimą darbe. Pareiškėja nurodo, jog repeticijų metu Juozo Miltinio dramos teatro vadovas (duomenys neskelbtini) (toliau – ir vadovas) ne vieną kartą minėjo pareiškėjai, jog po spektaklio „Mergaitės svajonė“ premjeros ji turės su juo „permiegoti“, tokiu būdu atsidėkodama už repeticijas. Taip pat, pasak pareiškėjos, vadovas jai sakė, kad tik turėdama lytinius santykius su juo ji bus žvaigždė, jei ne, bus priversta išeiti iš darbo. 2017 m. kovo 13 d. apie 18.30 val. prieš repeticiją vadovas pasakė: „ateik čia“, suėmė jai už veido bei pradėjo pareiškėją bučiuoti per prievartą, įsakydamas jai išsižioti. Tą pačią dieną po repeticijos išjungė šviesą ir vėl suėmė už veido bei pradėjo bučiuoti per prievartą. Pasak pareiškėjos, vadovas suėmė taip stipriai, kad pareiškėja negalėjo jam pasipriešinti. Kartu su skundu pareiškėja pateikė 3 garso įrašus ir medžiagą dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą.

Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolierė A. Skardžiuvienė (toliau – ir Kontrolierė), vadovaudamasi Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 30 str. 1 d., 2017 m. gegužės 30 d. raštu Nr. (17)SN-110)S-324 kreipėsi į Juozo Miltinio dramos teatro vadovą (duomenys neskelbtini), prašydama per 3 darbo dienas nuo reikalavimo gavimo dienos (kuo skubiau) pateikti paaiškinimą dėl pareiškėjos aprašytų skundžiamų seksualinio priekabiavimo veikslių, kuriuos, pasak pareiškėjos, vadovas vykdė jos atžvilgiu, bei pateikti kitą žinomą informaciją, paaiškinimus, susijusius su skundo dalyku.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė:

1. Juozo Miltinio dramos teatro vadovas (duomenys neskelbtini) 2017 m. birželio 5 d. pateikė Tarnybai raštą „Dėl informacijos pateikimo“, kuriame nurodė, jog analogiškas pareiškėjos skundas buvo nagrinėjamas trijų teisėsaugos ir teismo institucijų ir nei viena iš jų nenustatė jo veiksmuose seksualinio priekabiavimo požymių. Pasak vadovo, skunde išdėstyti argumentai yra absoliutus šmeižtas jo atžvilgiu. Vadovas nurodo, kad su pareiškėja buvo dirbama ilgą laiką, jo režisuojamame spektaklyje ji buvo vienintelė aktorė, todėl kalbos apie seksualinį priekabiavimą, kurios pradėtos skleisti po labai ilgo laiko nuo repeticijų pradžios, yra nepriimtinos ir netoleruotinos. Vadovas pažymėjo, jog nei jis, nei aktoriai nėra valstybės tarnautojai, todėl juos nesaisto valstybės tarnybos standartai. Tam, kad sukurti spektaklį, aktoriai turi „išgyventi“ savo vaidmenį. Aktorių išreikšti teiginiai negali būti vertinami formaliai, nes kitaip nebūtų kūrybos. Teatro režisieriai dažnai patys lipa į sceną ir rodo aktoriams, kaip reikia pavaizduoti vieną ar kitą kuriamo personažo išraišką, jaučiamą emociją, kūno judesį. Skunde minimi veiksmai: „išsižiok“, „ateik čia“, šviesos užgesinimas, yra repeticijų fragmentai, o ne diskriminacija. Pareiškėja vaidino monospektaklyje apie šešiolikmetę merginą, kurios motiną užmušė suteneris, apie jos išgalvotą meilę, seksualinius troškimus, norą liestis, bučiuotis. Repeticijose buvo daug diskutuojama apie merginos elgesį, jos požiūrį į meilę. Vadovas pažymėjo, jog pasibaigus spektakliui jis užgesino šviesą ir beišeinant kalbėjosi su pareiškėja apie vieną iš spektaklio fragmentų – meilę, seksualinius jausmus ir pan., tačiau akcentavo, jog jis nėra jos nei bučiavęs, nei per prievartą jos suėmęs. Rašte teigiama, jog seksualinio priekabiavimo veiksmai buhalterių įmonėje suprantami vienaip, o kūryboje personažo emocijos negali būti vertinamos kaip diskriminacija lyties pagrindu. Vadovas teigia, jog niekada nesielgė su pareiškėja nepagarbiai ir seksualiai nepriekabiavo.

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

Skundo tyrimo metu buvo vertinama, ar pareiškėjos skunde išdėstytas Juozo Miltinio dramos teatro vadovo (duomenys neskelbtini) elgesys su pareiškėja turi seksualinio priekabiavimo požymių bei ar vadovas savo elgesiu nepažeidė Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 6 str. 4 p., nustatančio darbdavio pareigą, įgyvendinant lygias moterų ir vyrų teises, imtis priemonių, kad darbuotojas nepatirtų seksualinio priekabiavimo.

1. Pažymėtina, jog tiek Europos Sąjungos, tiek nacionaliniuose teisės aktuose diskriminacija pačia bendriausia šio žodžio prasme reiškia teisių sumažinimą arba atėmimą tam tikrai kategorijai asmenų dėl kokių nors požymių. Diskriminacijos sąvoka paprastai siejama su lygių galimybių, lygiateisiškumo pažeidimu, o nediskriminavimas – su asmenų lygaus traktavimo, lygių galimybių realizavimo kategorijomis. Asmenų lygybės principas iš esmės reiškia diskriminacijos draudimą, o diskriminacija dažniausiai suprantama, kaip žmogaus teisių varžymas ar tam tikrų privilegijų teikimas atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindais. Seksualinis priekabiavimas yra viena iš diskriminacijos formų, kuri ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulyje pripažįstama kaip rimta lyčių lygybės problema, diskriminacijos lyties pagrindu apraiška ir grubus žmogaus teisių pažeidimas.

Europos socialinė chartija, įtvirtinanti žmogaus socialines teises, nustato, jog visi darbuotojai turi teisę į saugias ir sveikas darbo sąlygas. Siekiant užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinta darbuotojų teisė į orumą darbe, privaloma skatinti jautrumą ir informuotumą, padedančius užkirsti kelią seksualiniam priekabiavimui darbe arba kitaip susijusiam su darbu, ir imtis visų reikiamų priemonių, kad darbuotojai būtų apsaugoti nuo tokio elgesio.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/54/EB dėl moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio į moteris ir vyrus užimtumo bei profesinės veiklos srityje principo įgyvendinimo (toliau – Direktyva 2006/54/EB) preambulėje nurodyta, jog seksualinis priekabiavimas prieštarauja vienodo požiūrio į moteris ir vyrus principui, todėl laikoma, kad tai yra diskriminacija dėl lyties. Direktyvos 2006/54/EB 2 str. nurodoma, jog seksualinis priekabiavimas, kaip ir kiekvienas tokio priekabiavimo faktas atskirai yra laikytinas ir ne tokiu palankiu asmens traktavimu (angl. *less favourable treatment*), t. y. tiesiogine diskriminacija. Moterų ir vyrų lygybė yra pagrindinis Europos Bendrijos teisės principas pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties 2 str., 3 str. 2 d. ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo teisminę praktiką. Šios sutarties nuostatos skelbia, kad moterų ir vyrų lygybė yra Europos Bendrijos uždavinys ir tikslas bei numato pozityvų įpareigojimą skatinti moterų ir vyrų lygybę visose jos veiklos srityse.

Pagal Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 2 sr. 6 d. seksualinis priekabiavimas – nepageidaujamas užgaulus, žodžiu, raštu ar fiziniu veiksniu išreikštas seksualinio pobūdžio elgesys su asmeniu, kai tokį elgesį lemia tikslas ar jo poveikis pakenkti asmens orumui, ypač sukuriant bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką. Vadinasi, seksualinį priekabiavimą apibūdina du aspektai: 1) nepageidaujamas užgaulus, žodžiu, raštu ar fiziniu veiksniu išreikštas seksualinio pobūdžio elgesys su

asmeniui; 2) tikslas ar jo poveikis pakenkti asmens orumui, ypač sukuriant bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką.

Nagrinėjamu atveju pareiškėja pateikė skundą, kuriame nurodė, jog teatro vadovas, režisuojantis monospektaklį, kuriame vaidino viena aktorė – pareiškėja, ne vieną kartą minėjo jai, kad po spektaklio „Mergaitės svajonė“ premjeros ji turės su juo „permiegoti“, tokiu būdu atsidėkodama už repeticijas ir jo pastangas. Taip pat tvirtino, kad tik turėdama lytinius santykius su juo ji bus žvaigždė, jei ne, bus priversta išeiti iš darbo. Kartu su skundu pareiškėja pateikė Juozo Miltinio dramos teatro vadovo 2017 m. gegužės 18 d. įsakymą Nr. P1-90 „Dėl terminuotos darbo sutarties su (duomenys neskelbtini) nutraukimo“, kuriuo nutraukiama terminuota darbo sutartis Nr. DS-565, sudaryta 2016 m. rugsėjo 15 d. su (duomenys neskelbtini), 2017 m. gegužės 31 d., suėjus terminui, bei Juozo Miltinio dramos teatro vadovo 2017 m. gegužės 31 d. pasiūlymą Nr. R2-144 „Dėl terminuotos darbo sutarties pratęsimo“, kuriuo siūloma pareiškėjai pratęsti 2016 m. rugsėjo 15 d. terminuotą darbo sutartį Nr. DS-565 nuo 2017 m. birželio 1 d. iki 2018 m. gegužės 31 d. Pažymėtina, kad pareiškėja nėra priėmusi teatro vadovo pasiūlymo, vadinasi, darbo santykiai tęsėsi iki 2017 m. gegužės 31 d.

Pagal Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 6 str. 4 p., įgyvendindamas lygias moterų ir vyrų teises, darbdavys arba darbdavio atstovas privalo imtis priemonių, kad darbuotojas nepatirtų priekabiavimo ir seksualinio priekabiavimo. Lygių galimybių įstatymo 7 str. 7 p. taip pat nustato, jog, įgyvendindamas lygias galimybes, darbdavys, neatsižvelgdamas, be kita ko, į lytį, privalo imtis priemonių, kad darbuotojas nepatirtų seksualinio priekabiavimo. Atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjos darbdavys yra teatro vadovas, darytina išvada, jog pareiga užtikrinti, kad teatro darbuotojai nepatirtų seksualinio priekabiavimo, tenka būtent vadovui (duomenys neskelbtini).

Direktyvos 2006/54/EB 19 str. 1 d. nurodoma, kad valstybės narės taiko tokias pagal jų nacionalines teismų sistemas numatytas priemones, kurios yra būtinos užtikrinti, kad tais atvejais, kai asmenys, manantys, jog jie nukentėjo, nes jiems nebuvo taikomas vienodo požiūrio principas, teismui ar kitai kompetentingai institucijai nurodo faktines aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, atsakovas turi įrodyti, kad vienodo požiūrio taikymo principas nebuvo pažeistas.

Lygių galimybių įstatymo 4 str. nustato, kad teismuose ar kitose kompetentingose institucijose nagrinėjant fizinių, juridinių asmenų, kitų organizacijų ir jų padalinių skundus, pareiškimus, prašymus, pranešimus ar ieškinius dėl diskriminacijos lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, pareiškėjai nurodžius aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos buvimo, preziumuojama, kad tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, priekabiavimo

ar nurodymo diskriminuoti faktas buvo. Skundžiamas asmuo turi įrodyti, kad lygių galimybių principas nebuvo pažeistas. Taigi, šios normos įtvirtina pareigą įrodinėjimo naštą paskirstyti taip, kad diskriminaciją, įskaitant ir seksualinį priekabiavimą, patyrusiam asmeniui pateikus *prima facie* įrodymus apie tai, jog diskriminacijos (seksualinio priekabiavimo) faktas buvo, atsakovui tektų pareiga įrodyti, kad pažeidimas nebuvo padarytas.

Pareiškėja pateikė skundą, kuriame išdėstė visas aplinkybes dėl vadovo seksualinio priekabiavimo, kuris pasireiškė: replikomis dėl būtinybės jį pabučiuoti, tokiu būdu išreiškiant padėką už jo darbą (monospektaklio režisavimą), pasakymais, kad po premjeros pareiškėja turės su juo „permiegoti“, bei veiksmais: prievartiniu bučiavimu, kišant liežuvį į burną ir nurodant, kad ji išsižiotų. Pareiškėjos teigimu visi šie veiksmai buvo nepageidaujami ir žeminantys jos orumą. Kartu su skundu pareiškėja pateikė 3 garso įrašus. 2017 m. kovo 19 d. padaryto garso įrašo metu pareiškėjai atėjus pas vadovą pasikalbėti apie darbo sąlygas, girdimas jų pokalbis, kurio metu pareiškėja pasakė: „kiek perspaudėt nuo darbinių iki asmeninių santykių“, į tai vadovas atsakė: „jū dar nebuvo, jie dar bus“. Pareiškėjai nurodžius, kad jų (asmeninių santykių) nebus, vadovas užtikrintai tvirtino, jog bus, sakdamas: „rankos paspaudimas reiškia, kad mes sutarėm, kad dirbam, taip, aš viską, ką išipareigoju, padarau ir tu su manim „permiegi“, ir tu viską puikiausiai supratai“. Viso pokalbio kontekstas patvirtina, jog kalba apie „permiegojimą“ po premjeros buvo ir darbo eigoje (repeticijų metu). Pareiškėja taip pat neneigia aplinkybės, jog vadovas primindavo apie jos „prievoelę“ turėti lytinius santykius su juo po premjeros. Skunde ji nurodė, jog, reaguodama į seksualaus pobūdžio vadovo užuominas, prašė liautis tai daryti, o po vadovo prievartinių veiksmy (prievartinio bučiavimo, stipraus priglaudimo prie savęs), nuėjo pas jį pasikalbėti dėl darbo sąlygų.

Pareiškėja taip pat akcentavo, jog, neigiamai reaguodama į vadovo seksualinio pobūdžio elgesį, kas kartą buvo įspėjama apie aktorės karjeros pabaigą. Tai, kad vadovas bandė sukurti pareiškėjai bauginančią aplinką, patvirtina ir 2017 m. kovo 19 d. garso įrašas. Jai nurodžius, jog ji „nemiegos“ su juo, jis pasakė: „jeigu man tu esi nebereikalinga, tai nebereikalinga <...> sutarkim, pabusi iki sezono pabaigos ir išeik, ir žinok, jei tu norėsi būti aktore, tai tik ne Lietuvoje. Visi teatrų vadovai turės užsirašę pavardę „(duomenys neskelbtini)“ <...>. Tiesiog žinok, kad nei vienas teatro vadovas tavęs nepriims.“ Į pareiškėjos klausimą: „kodėl?“, vadovas atsakė: „nes aš taip noriu.“ Tokie vadovo teiginiai suponuoja išvadą, jog jis tikslingai kūrė pareiškėjai bauginančią, žeminančią ir įžeidžiančią aplinką, su tikslu įgyvendinti savo seksualinio pobūdžio geismų patenkinimą. Visuotinai žinoma aplinkybė, jog bauginimas yra viena iš manipuliavimo žmogumi „priemonė“. Akivaizdu, jog minėta „priemonė“ pasinaudojo ir vadovas. Pasiūlymą „permiegoti“ lydėjo grasinimai, kad to nepadarius ji ne tik nebus žymi aktorė, bet ir negalės susirasti darbo nei viename Lietuvoje esančiame teatre.

Aukščiau išdėstyti argumentai patvirtina aplinkybes, jog vadovo seksualaus pobūdžio elgesys, kuris pasireiškė fiziniais veiksmais (prievartiniu bučiavimu, stipriu suėmimu ir priglaudimu prie savęs), žodžiu (priminimais apie „prievolę“ turėti lytinius santykius su juo po premjeros, grasinimais prarasti darbą) buvo nepageidaujamas užgaulus, o jo tikslas (poveikis) – sukurti pareiškėjai bauginančią aplinką (baimę prarasti darbą).

Kritiškai vertintini teatro vadovo argumentai, jog tariamo seksualinio priekabiavimo veiksmai buhalterių įmonėje būtų suprantami vienaip, ir visai kitaip jie vertinami, kai režisierius ir aktorius dirba kartu, bandydami atskleisti personažo emocijas. Pažymėtina, jog seksualinis priekabiavimas įstatyme apibrėžiamas ne kūrybiniais aspektais, o aiškiais veiksmais, kuriuos atlikus galimai konstatuojamas seksualinio priekabiavimo buvimo faktas. Pokalbius apie personažo emocijas, seksualinius troškimus, judesių vizualizaciją negalima prilyginti nepageidaujamam užgauliam elgesiui darbuotojo atžvilgiu, turint tikslą sukurti bauginančią aplinką ar pakenkti jo orumui.

Nagrinėjamu atveju pareiškėja, jausdama vadovo seksualinio pobūdžio elgesį jos atžvilgiu, kreipėsi į jį, teigdama, jog jis painioja darbinius ir asmeninius reikalus, kas yra nepageidautina. 2017 m. kovo 19 d. garso įrašas patvirtina, jog vadovas turėjo tikslą po premjeros patenkinti savo seksualinius poreikius su pareiškėja, teigdamas, jog pareiškėjai tai turėjo būti žinoma nuo repeticijų pradžios. Darytina išvada, jog nepageidaujamas, seksualinio pobūdžio elgesys, prasidėjo būtent tuo laikotarpiu. Minėtas vadovo teiginys paneigia jo argumentus, jog galimai seksualaus pobūdžio veiksmai buvo tik personažo emocijų išraiška. Akivaizdu, jog vadovo nepageidaujamas elgesys pareiškėjos atžvilgiu repeticijų metu buvo lydimas siekiu – įgyvendinti savo seksualinius poreikius.

Nesutiktina su vadovo teiginiu, jog pareiškėjos skundas dėl tariamų seksualinio priekabiavimo veiksmy buvo nagrinėjamas trijų teisėsaugos ir teismo institucijų, tačiau nei viena iš jų nenustatė seksualinio priekabiavimo požymių. Atkreiptinas dėmesys, jog pareiškėja kreipėsi su pareiškimu į Panevėžio apskrities vyriausiąją policijos komisariatą dėl seksualinio priekabiavimo, tačiau pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 407 str., ikiteisminis tyrimas dėl nusikalstamos veikos numatytos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 152 str. 1 d. „Seksualinis priekabiavimas“ neatliekamas, nes pareiškimai šiuo pagrindu nagrinėjami privataus kaltinimo tvarka, kai skundą paduoda ir kaltinimą teisme palaiko nukentėjusysis, o ne ikiteisminio tyrimo institucijos. Pareiškėjos skundus nagrinėjo teisėsaugos institucijos ir teismai, tačiau ne dėl (duomenys neskelbtini) veiksmy – galimo seksualinio priekabiavimo, o dėl to, kad pareiškėja kreipėsi į institucijas, kurios nekompetentingos nagrinėti bylas privataus kaltinimo tvarka. Pažymėtina, jog Panevėžio apskrities vyriausiasis policijos komisariatas, sprenddamas pareiškėjos skundo priėmimo klausimą, nurodė: „Kaip matyti iš aplinkybių patikslinimo metu surinktos medžiagos, (duomenys neskelbtini) seksualiai priekabaudamas prie

(duomenys neskelbtini), galimai įvykdė nusikalstamą veiką, numatytą Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 152 str. 1 d. (Seksualinis priekabiavimas)“ (tekstas netaisytas).

Aukščiau išdėstytos aplinkybės sudaro pagrindą teigti, jog Juozo Miltinio dramos teatro vadovo (duomenys neskelbtini) elgesys, išreikštas pareiškėjos atžvilgiu, laikytinas seksualiniu priekabiavimu. Atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjos (duomenys neskelbtini) darbdavys buvo Juozo Miltinio dramos teatro vadovas (duomenys neskelbtini), konstatuotina, jog jis neįvykdė pareigos, numatytos Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 6 str. 4 p., todėl padarė pažeidimą, numatytą Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 11 str. 5 p., kai darbdavio veiksmai yra pripažįstami pažeidžiančiais moterų ir vyrų lygias teises, jeigu jis dėl asmens lyties nesiima priemonių, kad darbuotojas nepatirtų seksualinio priekabiavimo.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, bei vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 29 str. 2 d. 6 p.,

Lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a:

1. Įspėti Juozo Miltinio dramos teatro vadovą (duomenys neskelbtini) dėl padaryto pažeidimo.
2. Su sprendimu supažindinti pareiškėją (duomenys neskelbtini), Juozo Miltinio dramos teatro vadovą (duomenys neskelbtini), Lietuvos Respublikos kultūros ministeriją.

Sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

Lygių galimybių kontrolierė

Agneta Skardžiuvienė